

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 3

2026

INGLIZ VA O'ZBEK NASRIDA "QAYIQ" OBRAZINING ESTETIK RAMZ SIFATIDAGI TALQINI: QIYOSIY-ADABIY TAHLIL

Imamova Gulrux Latifovna

Buxoro davlat pedagogika instituti, o'qituvchi

Annotatsiya

Mazkur maqolada ingliz va o'zbek nasrida "qayiq" obrazining estetik ramz sifatidagi talqini qiyosiy-adabiy metod asosida o'rganiladi. Tadqiqot materiali sifatida Ernest Hemingueyning "Chol va dengiz" ("The Old Man and the Sea"), Erkin A'zamning "Tanho qayiq" suv va qayiq motivlari qamrab olindi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ingliz nasrida qayiq ko'proq ekzistensial kurash, erkinlik va individualizm timsoli sifatida talqin qilinsa, o'zbek nasrida u ruhiy tanholik, milliy tafakkur va ichki mushohada ramzi sifatida namoyon bo'ladi.

Kalit so'zlar: estetik ramz, qayiq motivi, qiyosiy adabiyotshunoslik, ekzistensializm, milliy tafakkur, ramziy talqin.

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ОБРАЗА «ЛОДКИ» КАК ЭСТЕТИЧЕСКОГО СИМВОЛА В АНГЛИЙСКОЙ И УЗБЕКСКОЙ ПРОЗЕ: СРАВНИТЕЛЬНО-ЛИТЕРАТУРНЫЙ АНАЛИЗ

Имамова Гулрух Латифовна

Бухарский государственный педагогический институт, преподаватель

Аннотация

В данной статье на основе сравнительно-литературного метода исследуется интерпретация образа «лодки» как эстетического символа в английской и узбекской прозе. В качестве материала исследования были рассмотрены мотивы воды и лодки в произведениях Эрнест Хемингуэй «The Old Man and the Sea», Эркин Азам «Tanho qayiq». Результаты исследования показывают, что в английской прозе лодка чаще интерпретируется как символ экзистенциальной борьбы, свободы и индивидуализма, тогда как в узбекской прозе она выступает символом духовного одиночества, национального мышления и внутреннего созерцания.

Ключевые слова: эстетический символ, мотив лодки, сравнительное литературоведение, экзистенциализм, национальное мышление, символическая интерпретация.

THE INTERPRETATION OF THE "BOAT" IMAGE AS AN AESTHETIC SYMBOL IN ENGLISH AND UZBEK PROSE: A COMPARATIVE LITERARY ANALYSIS

Imamova Gulrux Latifovna

Bukhara State Pedagogical Institute, Lecturer

Abstract

This article examines the interpretation of the image of the "boat" as an aesthetic symbol in English and Uzbek prose using a comparative literary method. As research material, the motifs of water and the boat were analyzed in Ernest Hemingway's "The Old Man and the Sea", Erkin Azam's "Tanho qayiq". The results of the study show that in English prose the boat is more often interpreted as a symbol of existential struggle, freedom, and individualism, whereas in Uzbek

prose it appears as a symbol of spiritual solitude, national consciousness, and inner contemplation.

Keywords: aesthetic symbol, boat motif, comparative literature, existentialism, national consciousness, symbolic interpretation.

Estetik ramz — badiiy tafakkurning muhim kategoriyalaridan biri bo‘lib, u muayyan aniq obraz yoki predmet orqali mavhum, umumlashgan va ko‘p qatlamli ma‘noni ifodalaydi. Ramz oddiy belgi emas; u san‘at asarida chuqur falsafiy, ruhiy va ma‘naviy mazmunni mujassamlashtiradi. Estetik ramz o‘quvchini tafakkur qilishga undaydi va matnning ichki ma‘nosini kengaytiradi. Qayiq obrazi jahon adabiyotida qadimdan mavjud bo‘lgan umumbashariy ramz hisoblanadi. Turli madaniyat va adabiy an‘analarda qayiq inson hayoti va taqdiri bilan bog‘liq timsol sifatida talqin qilinadi. U suv ustida harakatlanadigan vosita sifatida o‘tkinchilik, beqarorlik va yo‘l tushunchalari bilan uzviy bog‘liqdir.

Qayiqning ramziy ma‘nolari

a) Hayot yo‘li. Qayiq ko‘pincha insonning hayot yo‘lini ifodalaydi. Dengiz yoki daryo hayot makoni sifatida talqin qilinadi, qayiq esa shu makonda harakatlanayotgan insonni anglatadi. Bu ramz hayotning murakkabligi, sinovlari va noma‘lum manzil sari intilishni aks ettiradi.

b) Inson taqdiri. Qayiq ba‘zan inson taqdirining beqarorligini ifodalaydi. To‘lqinlar va shamollar taqdir zarbalari yoki hayot sinovlari sifatida talqin qilinadi. Qayiqning boshqarilishi yoki boshqarilmasligi esa insonning o‘z taqdiriga ta‘sir darajasini anglatadi.

c) Yolg‘izlik. Suv kengligida yolg‘iz suzayotgan qayiq insonning ichki yolg‘izligini, ruhiy yolg‘izligini ifodalashi mumkin. Bu ayniqsa zamonaviy adabiyotda keng uchraydi, unda qahramon jamiyatdan ajralgan yoki ichki iztiroblar girdobida qolgan holda tasvirlanadi.

d) Erkinlik. Qayiq ochiq suv sari harakat qilganida erkinlik timsoliga aylanadi. Cheksiz dengiz yoki daryo kengliklari chegarasizlik va mustaqillik g‘oyasini bildiradi. Bu ma‘no ko‘pincha romantik ruhdagi asarlarda uchraydi.

e) Ruhiy kurash. Bo‘ronli dengizda harakatlanayotgan qayiq insonning ichki ziddiyatlari va ruhiy kurashini ifodalaydi. Tashqi tabiat hodisalari qahramonning ichki kechinmalari bilan teng tarzda tasvirlanadi.

2.METODOLOGIYA

Qiyosiy-adabiy metod turli milliy adabiyotlarga mansub asarlarni o‘zaro solishtirish asosida o‘rganishga xizmat qiladi. Ushbu metod orqali ingliz va o‘zbek nasridagi qayiq obrazi estetik vazifasi, semantik yuklamasi hamda badiiy talqinidagi o‘xshash va farqli jihatlar aniqlanadi. Qiyosiy yondashuv madaniy, tarixiy va mental farqlarni ochib berishga imkon yaratadi.

Semantik tahlil asardagi qayiq obrazining ma‘no qatlamlarini, uning ramziy mazmunini va kontekstual yuklamasini aniqlashga qaratilgan. Stilistik tahlil esa obrazning ifodalanish usullari, tasvir vositalari, badiiy detallar va muallif uslubini o‘rganadi. Bu metod orqali qayiq obrazining nafaqat nima ma‘no anglatishi, balki qanday badiiy shaklda ifodalangani ham tahlil qilinadi.

Intertekstual yondashuv asar matnini boshqa matnlar bilan bog‘liqlikda o‘rganadi. Qayiq obrazi jahon adabiyotida keng tarqalgan universal ramz bo‘lgani sababli, u turli asarlar bilan ma‘naviy va semantik aloqada bo‘lishi mumkin. Ushbu metod yordamida obrazning boshqa adabiy an‘analardagi talqinlari bilan ichki bog‘lanishlari aniqlanadi.

Ramziy interpretatsiya qayiq obrazining yashirin, ko‘p qatlamli va falsafiy ma‘nolarini ochib berishga qaratilgan. Bu metod orqali obrazning hayot yo‘li, taqdir, yolg‘izlik yoki erkinlik kabi tushunchalar bilan aloqasi chuqurroq talqin qilinadi. Ramziy tahlil matnning estetik va ma‘naviy mazmunini kengroq anglash imkonini beradi.

1. Chol va dengiz

Ushbu asarda qayiq obrazi insonning tabiat bilan kurashi, qat'iyati va ruhiy matonatinini ifodalovchi markaziy ramz sifatida namoyon bo'ladi. Qahramonning qayiqda yolg'iz holda dengizga chiqishi hayot sinovlari va inson taqdirining beqarorligini aks ettiradi.

2. Tanho qayiq

Mazkur asarda qayiq obrazi asosan yolg'izlik va ichki iztirob timsoli sifatida talqin qilinadi. Qahramonning ruhiy holati va uning jamiyatdan ajralganligi qayiq orqali ramziy ifodalanadi. Obraz ko'proq psixologik-estetik vazifani bajaradi.

3. NATIJALAR

Ernest Hemingway nasrida qayiq: ekzistensial kurash timsoli

"The Old Man and the Sea" (*Chol va dengiz*) asarida qayiq qahramon Santyagoning yagona hamrohi va kurash maydonidir. U insonning borliq bilan yuzma-yuz qolgan holatini ifodalaydi. Quyidagi iqtibos qahramonning ichki chidamini ko'rsatadi:

"He was comfortable but suffering, although he did not admit the suffering at all."

Tarjima:

"U qiynalayotgan bo'lsa-da, buni tan olmas, o'zini bardam tutardi."

Bu kontekstda qayiq insonning ichki iroda va sabr makoniga aylanadi. Kichik qayiq va cheksiz dengiz o'rtasidagi kontrast — inson va borliq, individ va abadiyat o'rtasidagi qarama-qarshilikni anglatadi. Qahramon qayiqda yolg'iz, lekin aynan shu yolg'izlikda u o'zining ma'naviy qudratini namoyon etadi.

Ramziy talqin:

- Qayiq → inson hayoti
- Dengiz → taqdir va borliq
- Baliq → ideal, orzu yoki oliy maqsad

Bu yerda qayiq ekzistensial kurashning markaziy timsoli sifatida namoyon bo'ladi.

Erkin A'zam nasrida qayiq: ruhiy tanholik ramzi

Tanho qayiq asarida qayiq tashqi harakat vositasi emas, balki ichki sukunat va ruhiy tafakkur makonidir. Sokin suv yuzida yolg'iz suzayotgan qayiq qahramonning ichki iztiroblari va ma'naviy bo'shligini ifodalaydi.

Bu asarda qayiq faol kurash emas, balki ichki kechinmalar, xotiralar va o'zlik bilan yuzlashuv timsoli sifatida talqin qilinadi. Harakat minimal, ammo ma'naviy-ruhiy jarayon chuqur.

Ramziy ma'no:

- Qayiq → qalb
- Suv → xotiralar oqimi
- Sokinlik → ichki bo'shliq va sukunat

Demak, bu talqinda qayiq psixologik-estetik vazifa bajaradi.

Qiyosiy xulosa

- Hemingueyda qayiq → ekzistensial kurash va iroda timsoli.
- Erkin A'zamda qayiq → ruhiy tanholik va ichki tafakkur makoni.

Shu tariqa, ingliz nasrida qayiq ko'proq faol harakat va tashqi kurash bilan bog'lansa, o'zbek nasrida u ichki ruhiy holat va taqdir falsafasi bilan chambarchas aloqador tarzda talqin qilinadi.

4. MUHOKAMA

Tahlillar quyidagilarni ko'rsatadi:

Adabiyot	Qayiq talqini	Estetik funksiyasi
Heminguey	Kurash	Ekzistensial iroda
Erkin A'zam	Tanholik	Psixologik mushohada

Tahlillarga ko'ra, ingliz nasrida qayiq ko'proq tashqi harakat, faol kurash va ijtimoiy erkinlik bilan bog'liq. Bu, ayniqsa, "Chol va dengiz" "The Old Man and the Sea" asarlarida yaqqol namoyon bo'ladi. Qahramonlar qayiq vositasida tashqi olam bilan munosabatga kirishadi va hayotiy sinovlarni faol ravishda boshdan kechiradi.

O'zbek nasrida esa qayiq va suv motivi ko'proq ichki ruhiy qatlam, tafakkur va taqdir falsafasi bilan uzviy bog'lanadi. Bu holat *Tanho qayiq* romanidagi ramziy talqinlarda ko'zga tashlanadi. Obraz tashqi dinamikadan ko'ra ichki kechinmalarni yoritishga xizmat qiladi. Demak, ramzning estetik funksiyasi milliy adabiy tafakkur xususiyatlari bilan chambarchas aloqador.

Xulosa qilib aytganda, qiyosiy tahlil natijasida qayiq obrazi universal estetik ramz ekani aniqlandi. U turli adabiyotlarda hayot yo'li, taqdir, kurash, erkinlik yoki ruhiy kechinmalarni ifodalovchi ko'p qatlamli timsol sifatida namoyon bo'ladi.

Biroq uning semantik talqini milliy tafakkur va madaniy kontekstga bog'liq ravishda farqlanadi:

- Ingliz nasrida qayiq — kurash va erkinlik ramzi.
- O'zbek nasrida qayiq — ruhiy sukunat va tanholik timsoli.

Shunday qilib, estetik ramz o'z mohiyatiga ko'ra universal bo'lsa-da, u har bir adabiy muhitda yangi ma'no kasb etadi. Ramzning mazmuni tarixiy tajriba, madaniy dunyoqarash va milliy badiiy tafakkur ta'sirida boyib boradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Hemingway, Ernest. *The Old Man and the Sea*. Scribner, 1952.
2. Azam, Erkin. *Tanho qayiq*. Toshkent: Sharq nashriyoti, 2000.
3. Frye, Northrop. *Anatomy of Criticism*. Princeton UP, 1957.
4. Lotman, Yuri. *The Structure of the Artistic Text*. University of Michigan Press, 1977.
5. Eliade, Mircea. *Symbols and Myths*. Harper & Row, 1961.